

la distància amb quarts, mitges hores i hores. És bo de fer observar que diu sistemàticament «un quart» i «tres quarts» (a vegades «tres quarts llargs»), i no «un quart d'hora» i «tres quarts d'hora», i també «cinc quarts», que, però, alterna, algun cop, amb «una hora i quart». No deixa d'indicar mai qui són els seus companys, però són certament nombroses les excursions que duu a terme sense companyia, la narració de les quals inicia invariablement amb la frase «Surto sol».

En el transcurs de les seves excursions Joan Coromines va practicar assíduament la fotografia. Un plec que en conté vint-i-sis, òbviament en blanc i negre, il·lustra el contingut d'aquest volum, que inclou també una relació dels seus companys d'excursió, en la qual trobem personatges tan coneguts com Pompeu Fabra, Josep Maria Batista i Roca, Josep Maria de Casacuberta, Jordi Maragall, Jaume Miravittles, Lluís Nicolau d'Olwer, Albert Oliveras, Josep Picó i Martí, Emili Vallès, Pau Vila, el doctor Pere Gabarró, els tres germans Arnalot i, encara, els mateixos germans de l'eminent lingüista.

L'autor d'aquestes ratlles no sabia acabar-les sense recordar que una vegada l'atzar el va fer coincidir a la muntanya amb Joan Coromines, i va tenir el goig de mantenir-hi una bona conversa. Va ser el dia 16 d'abril de 1961 (itinerari 706), al cim de la Mola, de Sant Llorenç del Munt. Aquell dia Coromines anava acompanyat per la seva muller i per Joan Lluís, pastor i folklorista pallarès, un personatge singular, que, entre altres coses, va ser un dels informants de Coromines pel que fa al parlar de la seva contrada.

VENY, Joan: *De geolingüística i etimologia romàniques*, José Enrique Gargallo Gil i Maria Reina Bastardas (eds.), Barcelona: Universitat de Barcelona, 2012; «Homenatges»

ALBERT JANÉ

Institut d'Estudis Catalans

ajane@iec.cat

Aquest volum d'homenatge al professor Joan Veny i Clar, guardonat, amb tota la justícia, amb el darrer Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, aplega vint-i-nou treballs de l'eminent dialectòleg mallorquí (Campos, 1932), relacionats amb les matèries que el títol indica clarament i que havien vist la llum anteriorment en publicacions diverses.

En la seva nota preliminar, els editors, José Enrique Gargallo Gil i Maria Reina Bastardas, reconeixen el mestratge que han rebut de Joan Veny, romanista com cal, ben legitimat per obres de referència com *Els parlars catalans*, i l'*Atlas Lingüístic del Domini Català* (ALDC), reivindiquen també el seu perfil científic de romanista cabal, pots ser encara no prou ben conegut a casa nostra. Efectivament, segons les seves paraules, remarquen els editors, del català estant, cal «obrir

les fronteres cap a les altres llengües germanes, les romàniques». I és per això que han aplegat aquestes contribucions de diferents etapes d'una vida fecunda presidida per l'amor pels mots —és a dir, per la filologia.

La tria de les contribucions, a partir d'una producció científica ingent, no ha estat evidentment, gens fàcil, i ha estat pactada entre l'autor i els editors. N'han hagut de quedar necessàriament exclosos diversos treballs molt estimables, i estimats per l'autor, però les exigències de l'espai —equiparables a les del temps— són implacables. Tanmateix, els editors tenen la convicció que les vint-i-nou contribucions que han resultat de la tria testimonien plenament el caràcter polièdric, diuen, i la humanitat de Veny.

El contingut del llibre s'estructura en tretze apartats: I La vocació, II Una eina d'intercomunicació romànica, III Lèxic romànic, IV Circulacions lingüístiques, V Geolingüística, VI Aragonès i català, VII Aragonès, VIII Francès i català, IX Sard i català, X Català i castellà en contacte, XI Itàlia, XII Expansió meridional, XIII Lingüística contrastiva. Un simple cop d'ull als títols d'aquests tretze capítols fa adonar tot seguit de l'interès i l'atenció de Joan Veny per la relació del català amb les altres llengües romàniques, incloent-hi les que no sempre es prenen prou en consideració, com l'aragonès i el sard, sobre els quals Joan Veny té un coneixement poc comú. Però si a més dels títols dels capítols ens fixem en els dels treballs que comprenen, aquesta panoràmica s'amplia fins a uns límits gairebé exhaustius. Efectivament, sense esmentar-los tots, en el capítol IV tenim «De l'occità a l'andalús: garneu *Trigla lyra*», en els sis treballs agrupats en el capítol V és qüestió no solament de l'*Atlas Linguistique Roman* (ALiR) (amb el qual Joan Veny està íntimament vinculat), sinó també dels atles lingüístics gallec, d'Astúries (lèxic mariner), les Açores (etnogràfic), Valònia i el Piemont occidental; el capítol IX conté un treball sobre els noms populars dels ocells a l'Alguer; el capítol XII un sobre un catalanisme del murcià, i el capítol XIII un de dedicat als paral·lelismes lingüístics entre l'asturià i el català.

És ben sabut que un dels temes específics en què Joan Veny s'ha especialitzat profundament és la ictionímia, és a dir, els noms populars dels peixos. Les afirmacions categòriques són sempre arriscades, però és molt probable, si no segur, que en el coneixement d'aquest camp no hi hagi, entre nosaltres, ningú que el superi. I aquesta especialització s'estén al vocabulari nàutic en general. És certament possible que hi hagi contribuït, en una certa mesura, el seu origen insular. En tot cas, és un fet que els noms dels peixos de la Mediterrània occidental no tenen secrets per al nostre autor. Una bona mostra d'aquest coneixement especialitzat és el magnífic treball inclòs al capítol IV, «Vocabulaire ichtyonimique et nautique catalan dans la Romania», que és el text d'una conferència que va pronunciar, el novembre de 2011, a Zadar (Croàcia), en el marc del col·loqui internacional d'etimologia i geolingüística romàniques «Mare loquens», que conté una proposició nova sobre l'origen del terme català *dot*, *Poycrion americanum*, amb referències geogràfiques que van des de Llança fins a Malta, i una sorprenent informació sobre l'origen i la transmissió, sovint complexa i multidireccional, de

diversos termes del vocabulari nàutic. Així mateix, els extensos capítols monogràfics del mateix capítol dedicats al garneu, *Trigla lyra*, i a l'alatxa, *Sardinella aurita*, són un prodigi d'erudició i d'interpretació sàvia i ponderada d'un extraordinari conjunt d'informació.

El coneixement tan especialitzat i profund de Joan Veny sobre ictioniímia i vocabulari nàutic l'ha emmenat a atribuir a la influència genovesa la introducció i adaptació de diversos termes d'aquestes matèries, que fins ara no sembla haver estat prou presa en consideració. Com diu Veny, així com Venècia va fer la seva expansió lingüística vers la mediterrània oriental, Gènova, una altra gran potència naval, la va fer vers la Mediterrània occidental i va impregnar dels seus parlars (Provença, França, la Península Ibèrica, Àfrica del Nord) fins i tot els altres països italo-romànics i l'italià literari. Així, molts termes del nostre vocabulari marítim als quals ja s'ha atribuït un indubtable origen grec o d'altres parlars del Mediterrani oriental, hauria estat a través dels genovesos que s'haurien introduït en els nostres parlars.

És també de destacar l'extraordinari estudi sobre els supervivents romànics de *talentum* 'desig', inclòs al capítol III, un dels primers treballs de Joan Veny, ja que fou publicat fa prop de seixanta anys, exactament el 1957, a la revista *Revue de Linguistique Romane*. És un mot que al llarg dels segles s'ha escampat d'una manera desigual pel territori de la Romània i ha diversificat considerablement la seva significació i la seva forma. La seva història, doncs, és una història fascinant, apassionant, que Joan Veny ens ofereix, d'una manera clara i ordenada, meravellat, ell mateix, com el primer, però sense que en cap moment es deixi endur per aquella fantasia incontrolada que moltes troballes inesperades poden provocar, ni s'aparti del rigor extrem del científic que no afirma mai res sense tenir les proves segures que li permeten de fer-ho.

El coneixement que té Joan Veny dels múltiples aspectes del llenguatge li ve alhora del seu contacte directe amb la seva realitat vivent, és a dir, els parlants, amb totes les nombrosíssimes i pacients enquestes que ha dut a terme al llarg dels anys, molt especialment amb vista a la realització de l'*Atlas lingüístic de domini català*, que ara dirigeix juntament amb Lídia Pons, i de la copiosa bibliografia que ha manejat. D'aquesta bibliografia destaca, sobretot, el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, de Joan Coromines. Veny discrepa més d'un cop de les conclusions a què va arribar el nostre primer etimòleg. Ho fa sempre amb un total coneixement de causa, d'una manera raonada i lúcida, serena, sense urc ni insolència, amb un respecte extrem per l'obra del gran mestre. I sense deixar de posar mai en relleu la magnitud inigualada d'aquesta obra verament titànica, la qual, com diria el mateix Coromines, ell és el primer a «mostrar als estranys amb orgull de català o de romanista».

Tres apèndixs clouen aquesta obra de Joan Veny: *Semblança biobibliogràfica de Joan Veny*, per José Enrique Gargallo Gil i Maria Reina Bastardas, *Referències bibliogràfiques* i *Index analític*.

GIFREU, Josep (2014): *El català a l'espai de comunicació. El procés de normalització de la llengua catalana als mitjans (1976-2013)*. Bellaterra, Castelló de la Plana, Barcelona i València: Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, Publicacions de la Universitat Jaume I, Universitat Pompeu Fabra i Publicacions de la Universitat de València, «Aldea Global» 29

DANIEL CASALS I MARTORELL

Universitat Autònoma de Barcelona, Departament de Filologia Catalana
daniel.casals@uab.cat

L'adveniment de la democràcia a l'Estat espanyol, durant la segona meitat de la dècada dels anys setanta del segle xx, va comportar la recuperació de l'oficialitat del català per a l'espai públic, una condició que li havia estat negada pel franquisme des de l'any 1938. A partir d'aleshores, l'ús tolerat o clandestí de la llengua catalana havia de ser entès com un acte de resistència cultural i de risc. Durant els anys de l'*interludi tràgic* —manllevant les paraules de Josep Faulí— l'ús públic català, també als mitjans de comunicació, va passar d'una absència durant la dècada dels quaranta a una presència testimonial lligada a continguts folklòrics als anys cinquanta.

El decenni següent va ser testimoni d'una certa flexibilitat. L'idioma va ser permès i usat en alguns programes de ràdio, per bé que sota una vigilància estricta. Entre els diversos exemples, hi ha l'espai «Radioscope», dirigit i presentat per Salvador Escamilla a Ràdio Barcelona, en el qual, a més d'inserir algunes frases i paraules en català, es va promocionar el naixement de la Nova Cançó. L'existència d'espais com aquests i també de columnes de premsa en català es devien a una certa obertura del règim amb l'objectiu d'obtenir reconeixement internacional. Aquest canvi es va materialitzar en actituds polítiques i també en regulacions com la *Ley de prensa e imprenta*, de 18 de març de 1966, coneguda com a «lleï Fraga» pel ministre que la va impulsar. Tot i això, i malgrat que se n'havia projectat un, de diari en català no se'n va autoritzar cap. Es va permetre una capçalera nova escrita en castellà, *Tele-eXpress*, gràcies a una llicència que el Ministerio de Información y Turismo va atorgar als periodistes Ignasi Agustí i Carles Sentís, tot i que no es va autoritzar el suplement en català que aquell projecte preveia. Van caldre dos anys perquè, el 22 de juliol de 1966, sortís el setmanari cultural *Tele/estel* (1966-1970), escrit íntegrament en català. De fet, durant la dècada dels seixanta hi va haver un degoteig de publicacions específiques, infantils i religioses, entre d'altres, redactades en aquest idioma. Aquell decenni va néixer Televisión Española, l'única de què es va disposar durant força temps, que va emetre alguns espais de caràcter cultural en català per mitjà del «circuit catalán». El punt de partida va ser l'adaptació de *La ferida lluminosa*, de Josep Maria de Segarra. A la primera meitat de la dècada dels setanta hi va haver un augment de la presència d'aquest idioma a la premsa, a la ràdio i a la televisió, amb fites com «Dietari» (1974-1977), de Ràdio Barcelona. L'any 1976 es concentren